

A CARDUUS NEMZETSÉGHEZ TARTOZÓ FAJOK BORÍTOTSÁGI RÉSZARÁNYA ELTÉRŐ GYEPHASZNOSÍTÁSI MÓDOK HATÁSÁRA

Csizi István

Summary

The profitability of animal husbandry has further decreased the unfavourable situation of grassland farming. The decrease of ruminant population is in opposition with the improvement of grassland. Releves was taken on unfavourable extensive sheep pastures in order to examine how the replacement of mixed grassland with meadow and grazing technology affected the botanical composition of grassland especially affecting the spreading of Carduus Species. As a conclusion, we established that the lack of grassland cultivation in a given habitat and the permanent use of pastures both increase the spreading proportion rate of Carduus Species.

Összefoglalás

Állattenyésztésünk jövedelmezőségének csökkenése tovább mélyítette a gyepágazat kedvezőtlen helyzetét. Lecsökkent szálastakarmányt fogyasztó állomány áll szemben a prognosztizálhatóan növekvő részarányú gyepterületekkel. Cönológiai felvételezéseket végeztünk kedvezőtlen termőhelyi adottságú, extenzív juhlegelőn azon célból, hogy az alacsony állatállomány létszám miatt a vegyes gyephasznosítást felváltó egyoldalú gyephasznosítási módok milyen hatással vannak a gyep botanikai összetételére, különösen a Carduus fajok elterjedésének nagyságára. Megállapítottuk, hogy az adott termőhelyen a gyephasznosítás hiánya és az állandó legelőhasználat egyaránt növelik a Carduus fajok borítási részarányát.

Bevezetés

A hazánkban végbemenő gazdasági változások begyűrűztek a gyepgazdálkodási gyakorlatba is. Az ágazati költségek növekedése, a gyepről előállított állati termék jövedelmezőségének csökkenése miatt egyre inkább az extenzív gyepgazdálkodás kerül előtérbe.

A földtulajdonosi viszonyok megváltozása a legtöbb helyen maga után vonta a gyepterületek szétagolódását, az állat és a legelő egységének felbomlását, így az egységes gyephasznosítás szétválását kaszáló és legelő hasznosításra. Sőt megértük, hogy ebben az országban, ahol egykoron a gazdálkodók "küzdöttek" az árokpartok hasznosításáért is, sok ezer hektár gyepen ott marad a fűhozam. Különösen jellemző ez a helyzet azokra a régiókra, ahol kedvezőtlen adottságú gyepterületek dominálnak, amelyek esetén szűk a racionálisan hasznosítani tudó állatok köre és azok állománylétszáma is alacsony.

A fent említett gyepeknek az egyik legkörnyezetbarátabb hasznosítási módja lenne a juhtartás. JÁVOR (1998) véleménye szerint "A gyenge adottságú területeken a juhtartást nem támogatni, hanem mintegy finanszírozni szükséges az állam által, hiszen itt nem a termelés az elsődleges feladat, hanem a területek karbantartása, művelése." De a valós

helyzetet tükrözi például az a tény, hogy Karcag város jelenlegi terület kivonások előtti, "még csak" 5695 ha gyepterületének (KURUCZ-JÓZSA-CZIMBALMAS, 1999) kb. háromnegyede elsősorban juhlegelőnek alkalmas, soványcsenkeszes gyeppel, ugyanakkor az anyajuh létszám a tízezret sem éri el.

Ez utóbbi település külterületén végeztünk botanikai felvételezéseket olyan célból, hogy helyzetképet kapjunk juhtakarmány-bázisként szereplő extenzív állandó legelő, állandó kaszáló, illetve a hasznosítás hiányában bekövetkező növénytársulási változásokról és a gyeppel gyomosodási viszonyainak alakulásáról. A gyomflórából súlyozottan a tájra jellemző szúrós gyomok "derékhadát" adó *Carduus* nemzetség borítottsági részarányának megállapítása volt a célunk.

Anyag és módszer

A kísérlet helyszínéül Karcag várost övező gyepterületek közül az L-16 tömbszámú, 136 ha összterületű, homogén *Achilleo-Festuceum pseudovinae* társulást alkotó természetes gyepterületet választottuk ki, amely jól reprezentálja a közép-tiszai táj természetes gyepeit. Az itt előforduló *Carduus* fajok (*Carduus acanthoides*, *Carduus nutans*) a gyephasznosítás függvényében, egyidőben különböző fenofázisokban vannak jelen. A területen az 50 éves csapadékátlag 527 mm. A talaj típusa sztyeppesedő réti szolonyec. A 0-20 cm talajréteg vizsgálatát a DE Karcagi Kutatóintézetének laboratóriuma végezte: pH(KCl): 5,7, K_A : 61, y_1 : 17,1, összes sótart. %: 0,09, Hu%: 3,2. A területen két évtizede nem történt öntözés és tápanyag-visszapótlás. A vegyesen hasznosított (rét + legelő) területet az egyik helyi mezőgazdasági szövetkezet bérelte 1996-ig, amikor a juhállományának csökkentése következtében felmondta a bérletet. A 19 tulajdonos egyben bérbe adni nem tudta a területet, így a terület hasznosítása 1996-99 között a következőképpen alakult: 25 ha (18,4 %) csak kaszáló hasznosítás, 40 ha (29,4 %) juhokkal "járattva" = állandó legelőhasználat, a többi 71 ha (52,2 %) nem volt hasznosítva.

Az előbb említett folyamatok teremtettek háttérrel a kísérlet beállításához, melynek így a kezelései a következők voltak:

0. Vegyes hasznosítás 1996-ig
1. Állandó kaszáló (1996-99. május 20-30. között rotációs kaszával)
2. Állandó legelő (1996-99. április 15. - november 15. között szabad legeltetés, 0,4 számossalat/ha)
3. Nem hasznosított gyeppel (1996-99)

A növénytársulás homogenitása miatt 10x10 m felvételi mintaterületeken (minimumarea) végeztük a cönológiai felvételezéseket 10-10 ismétlésben kezelésenként 1996 és 1999. május 10-20. között. A felvételezett növényfajokat a következőképpen csoportosítottuk %-osan:

- Gramineae
- Leguminosae
- *Carduus* sp.
- Egyéb (az előző három növénycsoportba nem tartozó fajok + a borítatlan terület)

Eredmények

A cönológiai vizsgálatok eredményeit az 1. táblázatban foglaltuk össze. Páronként *t* próbával hasonlítottuk össze, hogy a vegyes gyephasznosításhoz viszonyítva milyen változások történtek a vizsgált gyep botanikai összetételében az eltérő gyephasznosítások következtében. Megállapítottuk, hogy az állandóan legeltetett és a nem hasznosított gyepterületrészeken található *Carduus* fajok borítottsági részaránya szignifikánsan különbözik azon területekétől, ahol rendszeres kaszálás történt. Tehát az egyoldalú legelőhasznosítás hatására is elszaporodtak a *Carduus* fajok (18,6 %). VINCZEFFY (1993) megemlíti, hogy vannak olyan legelőink, ahol a veszedelmes, szúrós-tüskés gyomnövények 50-60 %-ban is borítanak. Eredményeink egyeznek BASKAY-TÓTH (1962) megállapításaival:

"A legelőhasználat mint gyomirtási eljárás a specifikus legelő gyomnövények pl. tölevélrózsások elleni küzdelemben teljesen hatástalan. ... A lekaszálás útján történő gyomirtás az egyik legjobb és leggazdaságosabb eljárás az évelők kiszorítására."

A *Carduus* fajokkal kapcsolatban BASKAY-TÓTH (1962) azt hangsúlyozza, hogy egyrészt helyfoglalásukkal okoznak kárt, másrészt a legelőjóság a tüskéit kerülve még a közelében lévő fűvet sem értékesíti.

Az eltérő extenzív gyephasznosítási módok hatása a *Carduus* nemzetség borítottsági részarányára (Karcag, 1996-99)

1. táblázat

Megnevezés	Borítottsági középértékek, %			
	Vegyes hasznosítás	Állandó kaszáló	Állandó legelő	Nincs hasznosítva
Gramineae	78,2	70,2	52,3	55,7
Leguminosae	7,1	3,5	5,4	2,5
<i>Carduus</i> sp.	3,2	4,8	18,6	24,8
Egyéb	11,4	21,3	23,6	16,8

P = 5%

Következtetések

Hazánkban a prognosztizálhatóan növekvő területi részarányú gyepek kultúrállapotban tartása országos érdek. Ezt támasztja alá NAGY-PATAY-MIKUS (1999) megállapítása: "A legelőterületek sajátos tulajdonságú művelési ágat alkotnak. Nagyságuk miatt és kultúrállapotuk alapján meghatározói a tájnak." Jelenleg annyira lecsökkent a szalastakarmányt hasznosító állatállomány, hogy nincs lehetőség arra, hogy minden gyepterületet kaszálóként is, legelőként is hasznosíthassunk. Az egyoldalú gyephasznosítási módok kedvezőtlen fajösszetételi változást indíthatnak el, amelyet az általunk végzett, még további pontosításokra szoruló vizsgálat is alátámaszt.

Irodalomjegyzék

- Baskay-Tóth, B., 1962.: Legelő és rétművelés. Mezőgazdasági Kiadó. Budapest. 197-212.
- Jávor, A., 1998.: Fajta- és tenyészállat-kiválasztás. Magyar Juhászat. 8. évf. 12.sz. 8.
- Kurucz, Gy. - Józsa, Á. - Czibalmas, R., 1999.: Karcag város fejlesztési koncepciója. Karcag. 7-8.
- Nagy, I. - Patay, I. - Mikus, D., 1999.: Tájba illő termőhely-védelem a gyepgazdálkodásban. II. Alföldi Tudományos Tájgazdálkodási Napok. GATE-kiadvány. Mezőtúr. 57.
- Vinczeffy, I., 1999.: Legelő és gyepgazdálkodás. Mezőgazda Kiadó. Budapest. 134-135.
-

Szerző: Csízi István, tudományos munkatárs
DE Karcagi Kutatóintézete
5301 Karcag, Postafiók 11.